Wij tegen de zwanen

We zaten op het trappetje voor de ingang van het gebouw van de dierenambulance, Tessa en ik, toen we werden opgeroepen. Onze avonddienst was net begonnen, maar de zon scheen nog volop. Koosje, de centralist, zei dat er een zieke zwaan was gezien in het water langs de Stadhouderskade.

'Botulisme, wedden?' zei Tessa. Tessa was die avond mijn chauffeur en ze was al tien jaar vrijwilliger bij de dierenambulance. Er valt met haar niet te spotten. Nooit.

'Wie aan een dier komt, komt aan mij.' Tessa zegt het niet alleen, ze straalt het ook uit. We stapten direct in de Drie en gingen eropaf.

Botulisme is een gemene ziekte die vooral bij watervogels voorkomt. Slachtoffers van botulisme hebben een giftige bacterie binnengekregen die verlamming veroorzaakt. Langzaam maar zeker verslappen alle spieren, tot de getroffen vogel zijn kop niet meer boven water kan houden en verdrinkt. Als we er op tijd bij zijn kunnen we een vogel met botulisme behandelen, maar dan moeten we hem natuurlijk wel eerst vangen.

We waren nog niet ter plaatse of we zagen de zwaan al drijven. Een jong dier met afhangende vleugels.

Even verderop zwom zijn moeder met zijn broers en zusjes. Tessa parkeerde de auto en ik pakte het schepnet voor het geval de zieke zwaan in de buurt van de kade zou komen. Vanaf een van de woonboten riep een man dat hij het was die voor de zwaan had gebeld.

'De vader van het gezin is al dood,' zei hij.

'Zie je?' zei Tessa. 'Botulisme.'

Als we dit jong op tijd in handen zouden krijgen konden we hem nog redden. Maar alsof de zieke zwaan wist dat we het op hem hadden gemunt zwom hij gauw naar zijn familie toe. Zijn broers en zusjes begonnen direct naar hem te pikken toen hij dichterbij kwam en ook zijn moeder wilde niets meer van haar jong weten.

De man die ons had gebeld zei dat hij hem met wat brood kon lokken, maar daar trapte de zieke zwaan niet in. In plaats daarvan gebeurde er iets bijzonders: toen de familie in de gaten kreeg dat hun gezinslid werd bedreigd namen ze hem weer op in hun midden, alsof ze zeggen wilden: het is een slappeling, maar het is wel ónze slappeling, en daar blijft iedereen met zijn poten vanaf. Op dat moment konden Tessa en ik het wel vergeten. Die zwaan vingen we niet met een schepnet vanaf de wal, zeker weten.

Naar huis gaan en wachten tot hij de volgende dag nog zwakker zou zijn was geen optie, dan was dit jonge dier ten dode opgeschreven. Zijn moeder, ook al had ze haar kind weer bij zich genomen, bezat geen medicijn. Wij wel. Het goedkoopste medicijn ter

wereld: schoon drinkwater. Als de zwaan daar een paar slokken van zou nemen voelde hij zich al snel beter, maar precies dat is wat een vogel met botulisme niet meer kan: zelfstandig drinken. Door de verlamming verslappen ook de keelspieren en is slikken uitgesloten.

Tessa wou net de dierenambulancepost bellen met de vraag of we de ambulanceboot konden gebruiken die bij ons in de garage staat, toen ze vanuit haar ooghoek een man op een boot in de gaten kreeg. Hij droeg een zwarte broek, een wit overhemd en op zijn hoofd had hij een pet met gouden letters. Het was de kapitein van een rondvaartboot.

Tessa stopte haar telefoon weer in haar broekzak en liep met grote passen op hem af.

'Er is een zwaan in de problemen,' begon ze. De kapitein knikte en keek op zijn horloge. Tessa wees naar de familie, die even verderop zenuwachtig door het water peddelde.

'Ik heb een kwartier voordat mijn gasten komen,' zei de kapitein en hij gooide de trossen los, startte de motor van zijn boot en zei dat we aan boord moesten springen. Tessa vond het de normaalste zaak van de wereld. Ze zou een helikopterpiloot inschakelen om een kat van een dak te halen als het moest, en die piloot zou het nog doen ook. Niet vanwege de kat, maar vanwege Tessa.

'Waar wacht je nog op?' vroeg Tessa. Ze had het tegen mij. Ik stond haar met open mond aan te staren, het schepnet liet ik bijna uit mijn handen vallen. Terwijl de boot al bezig was van de kade weg te drijven nam ik een aanloop en sprong aan boord.

De zwanen zwommen in een rijtje achter elkaar aan. De moeder voorop, haar blik was gealarmeerd, haar vleugels had ze opgebold, en daarachter zwommen haar vijf kinderen, de vleugels netjes opgevouwen op hun rug, behalve de middelste, die ze in het water liet hangen, alsof hij alle moed verloren had.

Tessa verdeelde de taken. Zij zou de kapitein assisteren – chauffeurs onder elkaar – terwijl ik plaats zou nemen op de voorplecht, met het schepnet in de aanslag. Ik liep langs de keurig gedekte tafels met hagelwit servies naar de voorkant van de boot. Op de plecht, ontdekte ik even later, was plaats voor één persoon. Of beter gezegd, voor een half persoon, want er was slechts ruimte voor één voet. Het was ook eigenlijk geen plecht, maar eerder een richel.

Als ik voorover leunde kon ik het schepnet over de zwaan heen gooien, maar ik zou er daarna direct achteraan duiken als ik me niet goed vasthield aan de rand van het geopende patrijspoortje. Veel tijd om daarover na te denken had ik niet, want de kapitein stuurde zijn boot al op de zwanen af. Tessa riep iets naar de bewoners van een woonboot die toe stonden te kijken: of ze de zwanen wilden tegenhouden, zodat die niet tussen de woonboten door konden vluchten naar de achterzijde van de gracht. Ze had het nog niet gezegd of daar gooide ik mijn net al over het zieke jong heen.

De gezonde familieleden maakten dat ze wegkwamen en ik hoorde hoe Tessa riep dat ik nu nog even moest doorzetten. Maar dat was dus makkelijker gezegd dan gedaan: die zieke, slappe, zwakke zwaan

begon als een wilde met zijn vleugels te klapperen, zo verlamd was hij dus nog niet. Hoe kreeg ik dit dier met één arm uit het water? Voordat Tessa bij me was – die boot leek opeens honderd meter lang – was de zwaan al onder het net vandaan gezwommen en sloot hij zich weer bij zijn geschrokken familieleden aan.

De kapitein zette zijn boot in de achteruit. Het lawaai van de ronkende motor rolde over het water en uit de uitlaat stegen donkere wolken op. Door de mobilofoon waarschuwde hij zijn collega die vanuit de tegenovergestelde richting aan kwam varen. Die collega had wel tweehonderd mensen aan boord die allemaal met hun camera en telefoon in de aanslag stonden. Dit was lachen, dit was kicken, je zag het die toeristen denken. Ze wilden niet dat ik die zwaan redde, ze wilden natuurlijk filmen hoe ik met net en al in het water viel.

Tessa had weer plaatsgenomen naast de kapitein voor actie nummer twee. Ook de bewoners van de woonboten hadden hun positie weer ingenomen. Geen zwaan kon er nog vandoor. Niet tussen de woonboten en ook niet op de gracht zelf omdat de twee rondvaartboten het water blokkeerden. Op de ene boot duizend toeristen, ze hadden zich opeens vermenigvuldigd, en op de andere Tessa, de kapitein, tachtig netjes gedekte tafels waarop de wijnglazen rinkelden, en ik.

Het was erop of eronder. Door de achtervolging kon de zieke zwaan zijn familie niet meer zo goed bijhouden en probeerde hij weer tussen de woonboten weg te komen, maar daar stonden de

Deze jonge zwaan zal over een tijdje terugkeren naar zijn geboortegrachtje.

Foto gemaakt door de verbaasde bewoonster van de woonboot waarop ik de zwaan ving.

Via een slangetje dat via de slokdarm naar de maag loopt, krijgt de zwaan schoon drinkwater toegediend.

bewoners die hem het water weer op joegen. Er was geen tijd voor medelijden. Wat had ik ook alweer tijdens mijn EHBO-lessen geleerd? Niet twijfelen, niet afwachten, niet denken, maar kordaat ingrijpen! Toeslaan voordat het dier jou in de gaten krijgt. Maar dit dier had mij allang in de gaten, en zijn verlamming leek tijdelijk te zijn opgeheven.

Ik sloeg het net opnieuw over zijn kop en de toeristen, tienduizend intussen (ze vermenigvuldigden zich als gekken), begonnen te juichen. Maar ik zag dat de reddingsactie op deze manier niet zou lukken. Ik zou de zwaan vanaf dat smalle richeltje nooit omhoog kunnen hijsen.

'Aaaaah,' klonk het in vijfentwintig talen uit een half miljoen kelen. De zwaan verdween intussen razendsnel achter twee onbewoonde woonboten. Even was ikzelf verlamd, maar daarna gooide ik het

schepnet op de bankjes achter me en sprong vanaf de richel op een van die verlaten boten. Ze lagen veel dichter op het water dan die rondvaartboot met zijn hoge romp. Als het goed was kon ik er nu beter bij, niet met een net, maar gewoon met mijn blote handen.

De rondvaartboot met de twee miljoen toeristen was inmiddels doorgevaren. En ook Tessa en de kapitein keerden naar de opstapplaats terug. Ik was eindelijk alleen. En in alle rust greep ik daarna de zwaan met één hand bij zijn nek toen hij probeerde terug te zwemmen naar het open water. En met mijn andere hand trok ik hem aan dek. Het gebeurde in twee seconden en niemand die het zag.

Niemand?

Er stond onverwacht iemand achter me. Een vrouw die kwam kijken wat ik op haar woonboot deed. Zo onbewoond was hij dus niet. Al het rumoer rond de zwaan was op de een of andere manier volledig aan

haar voorbijgegaan. Of ze kon helpen, wilde ze weten. Ik vroeg hoe ik het beste van haar woonboot af kon komen.

'Via mijn slaapkamer,' zei ze. En daar stapte ik met dat druipende en sissende zwanenjong langs haar bed, door een smalle gang, over een volle boodschappentas via de voordeur weer aan wal, en ik liep langs de kade terug naar de ambulance waar Tessa klaarstond met een laken. We wikkelden de zwaan erin en begonnen aan onze eerste botulisme-behandeling.

De man die ons had gebeld was erbij komen staan. Hij floot heel zachtjes het deuntje dat hij de hele zomer al voor die zwanenfamilie floot. Het was het teken dat ze iets te eten bij hem konden komen halen. Heel voorzichtig streelde hij de hals van de zwaan. Die deed daarop zijn ogen dicht en het leek of hij toen eindelijk begreep dat we niet tegen hem, maar vóór hem waren.

Ik pakte een slangetje en liet dat in de keel van de zwaan glijden. Via dat slangetje pompte ik vers drinkwater direct naar de maag toe, waar het zijn genezende werk kon gaan doen. Diezelfde behandeling zou de zwaan de komende weken een paar keer per dag krijgen bij vogelopvang De Toevlucht. En als het goed was (en het was goed) dan dreef hij nog vóór de herfst weer in het water van de Stadhouderskade.

De kapitein liet de scheepshoorn loeien toen we bij het wegrijden naar hem zwaaiden. We zagen hoe de gasten van achter hun tafeltjes het glas hieven. Op de kapitein? Op de zwaan? Of misschien toch omdat er gewoon iemand jarig was?

BOTULISME

Botulisme komt vooral voor bij watervogels zoals eenden, ganzen, zwanen en meeuwen. De bacterie die het veroorzaakt voelt zich prettig in stilstaand water en vermeerdert zich snel als het warm wordt. Als een besmette watervogel sterft, raken de insecten en larven die van de watervogel eten ook besmet en die larven en insecten worden weer door andere watervogels gegeten, waardoor die óók weer besmet raken. Op warme zomerdagen kunnen op die manier heel veel vogels sterven aan botulisme.

Botulisme kan ook bij mensen, vissen en zelfs bij paarden voorkomen. Maar dan gaat het om een andere vorm van botulisme. Bij honden en katten komt het zelden voor.

Als we er op tijd bij zijn kunnen we zieke vogels met schoon water, een aantal keren per dag, 'doorspoelen'. De bacterie verdwijnt dan geleidelijk uit de maag en darmen. Op de ambulance hebben we daar speciale instrumenten voor. Soms zie je dat na één behandeling een vogel al opknapt. Maar daarmee is de vogel niet gered. We brengen botulismeslachtoffers dus altijd naar vogelopvang De Toevlucht om verder aan te sterken.

Een watervogel die gestorven is aan botulisme kan dus het beste door de dierenambulance of de gemeente worden opgehaald. Begraaf het dier niet, zodat er geen andere dieren van kunnen eten die opnieuw besmettingen veroorzaken.

PS: Sommige mensen vinden hun rimpels zo lelijk dat ze zich laten injecteren met botox waardoor hun rimpels verslappen en wegtrekken. In botox zit hetzelfde gif als in de bacteriën die botulisme veroorzaken: botuline.

PPS: Omdat de werkelijkheid soms echt ongeloofwaardig is heb ik besloten één stukje waarheid in dit verhaal niet op te schrijven omdat het te veel zou afleiden van datgene waar het om ging: het redden van de zwaan.

Maar hier komt het dus alsnog: de vrouw die op de woonboot opeens achter me stond kende ik toevallig al lang. Ze is net als ik kinderboekenschrijver en we wilden al een hele tijd (7 jaar) eens theedrinken op haar woonboot. Dus toen ze me zag staan met die zwaan riep ze uit: 'Eindelijk, daar ben je!' Ik had geen idee dat dit háár woonboot was. Voordat ik wegging maakte ze ook nog een foto en ik beloofde haar om binnen zeven jaar écht eens langs te komen, zonder zwaan en via de voordeur. Ik had nu in ieder geval het adres.